

Fenomenul de sexting consensual deturnat printre adolescenți. Frecvență, percepții și recomandări de abordare a problemei de către școală

Creșterea rapidă a folosirii rețelelor sociale online în rândul tinerilor din Europa este legată de importanța rolului acestora în crearea identității și a intimității, două sarcini de dezvoltare esențiale în adolescență. Studiul Prieteni 2.0. Calitatea “prieteniei” în epoca rețelelor de socializare online. Uzul și abuzul informațiilor cu caracter personal de către adolescenții din România – găzduit de Institutul de Sociologie al Academiei Române și realizat de dr. Monica Barbovschi (dir. de proiect), dr. Anca Velicu și dr. Bianca Balea – a explorat legătura dintre calitatea prieteniei în epoca rețelelor sociale și experiențele de abuz de informații personale care au loc în spațiul virtual pe aceste platforme. În cadrul proiectului Prieteni 2.0 a fost realizat un studiu de caz pentru înțelegerea situației de sexting consensual deturnat (sau “revenge porn”, “revenge sexting”), care reprezintă acea situație în care fotografiile intime ale unei persoane care au fost trimise pentru folosire privată altei persoane sunt distribuite în cerc mai larg de către destinatar, fără acordul persoanei care a trimis pozele. Deși majoritar în spațiul public acest fenomen este abordat într-un discurs normativ, conform căruia sexting-ul este un comportament intrinsec rău și condamnat la adresa victimei, în literatura de specialitate apare și discursul ‘normalizant’ care concepe sexting-ul ca fiind o practică normală în dezvoltarea intimității sexuale a adolescenților în era digitală, deturnarea acestei practici reprezentând un abuz din partea destinatarului inițial. Acest tip de abuz a suscitât atenția cercetătorilor și oamenilor care se ocupă de politici publice în sfera educațională prin urmările negative de natură socială și psihologică pe care le are asupra victimei, dar și prin influența socială pe care o are prin perpetuarea stereotipurilor de gen și standardului dublu în evaluarea unui comportament (în măsura în care deseori sexting-ul este (mai) blamat atunci când fetele îl inițiază). La nivel practic, miza studierii acestui fenomen privește implicarea școlii, ca instituție educativă, în campaniile de conștientizare a situațiilor de sexting, dat fiind că studiile arată că astfel de campanii pot să-și rateze ținta dacă nu înțeleg semnificația sexting-ului în rândul adolescenților, abordând astfel greșit fenomenul.

Notă metodologică: aceste rezultate se bazează pe datele cantitative ale proiectului Prieteni 2.0. Culegerea datelor s-a realizat în perioada 2016-2017, pe eșantioane reprezentative de elevi de gimnaziu și liceu în Cluj și București. Culegerea datelor s-a realizat în școli, prin chestionar auto-aplicat,

pe hârtie sau online, rezultând un eșantion total de 1600 de elevi. În cadrul anchetei pe bază de chestionar, adolescenților (11-18 ani) le-a fost prezentată o situație ipotetică, în care o poză nud trimisă în cadrul unei relații romantice de către o fată pentru uzul privat al partenerului este făcută publică de către acesta în urma despărțirii – și au fost puși să își imagineze/ să evalueze urmările situației, pe de o parte, din perspectiva victimei (unde a fost urmărit impactul general, impactul emoțional și capacitatea de reziliență) și, pe de altă parte, din perspectiva martorului-prieten, atât al fetei, cât și al băiatului. Pentru a măsura gradul de răspândire a unei astfel de situații în rândul adolescenților, aceștia au fost întrebați dacă au fost implicați în astfel de situații, în calitate de victimă, agresor sau prieten.

Rezultatele studiului arată că:

- În ceea ce privește Postarea publică sau retrimiteră către alte persoane a unor poze nud sau semi-nud care au fost inițial trimise unei persoane în mod privat, 5% au declarat că au făcut și ei acest gest cuiva (agresori), 6% au declarat că li s-a întâmplat lor personal acest lucru (victime) și 17% că acest lucru s-a întâmplat unor prieteni.
- Majoritatea adolescenților percep sexting-ul consensual deturnat ca fiind problematic, 75% declarând că este o problemă foarte gravă și 14% că este oarecum o problemă. Totuși, 6% dintre ei acceptă ca total neproblematică această situație ('este OK'), în timp ce 5% consideră că este OK dacă este făcută în glumă.
- Atât fetele cât și băieții consideră această formă de abuz de informații personale ca fiind problematică; totuși, procentul băieților care îl consideră acceptabil (17,6) este sesizabil mai mare decât procentul fetelor care consideră același lucru (3,5%).
- Percepția asupra vinei în cazul sexting-ului deturnat: o treime dintre respondenți consideră sexting-ul și nu deturnarea acestuia ca fiind problematică, plasând (în 32% dintre răspunsuri) vina pe seama fetei că s-a implicat în actul de sexting. Transmiterea mai departe a pozelor de către băiat, destinatarul inițial, a fost blamată de 26% dintre respondenți, în timp ce 12% consideră că prietenii, care au făcut publice pozele, sunt de vină.
- În ciuda faptului că atunci când au fost întrebați despre aspectul etic al situației ipotetice prezentate majoritatea adolescenților au blamat victima (ca inițiatore a actului de sexting), când au fost puși să se situeze în poziția prietenului victimei sau al agresorului, respondenții s-au re poziționat și,

aproape jumătate dintre ei, s-au declarat dispuși să susțină emoțional victima sau să o apere în mod public. Mai mult, în timp ce un sfert dintre ei considera că victima a greșit și “ar certa-o”, doar 4% declară că s-ar îndepărta de ea și 5% nu s-ar implica considerând că nu este problema lor.

- La polul opus, în timp ce doar 26% dintre adolescenți au fost dispuși să atribuie vina situației respective băiatului, dacă ar fi prietenul acestuia percepția lor cu privire la moralitatea actului s-ar schimba. Astfel, cei mai mulți (41%) consideră că prietenul lor a greșit și ar încerca să îl “îndrepte”, în timp ce 21% s-ar distanța de el. Doar 12% s-ar poziționa alături de agresor oferindu-i susținere publică și 4% l-ar “ajuta” în actul de deturnare a comunicării inițiale, distribuind poza mai departe.

- Dacă ar fi prietenul sau prietena băiatului, 15% din adolescenți nu ar simți nevoia să se poziționeze în niciun fel și nu s-ar implica în această situație, spre deosebire de situația opusă (prietenul/prietena victimei) unde doar 5% ar sta deoparte.

Recomandări: Abordarea sexting-ului într-un cadru obiectiv și realist în școală

Rezultatele studiului de caz pe sexting-ul deturnat oferă câteva elemente importante pentru abordarea acestor situații în cadrul unor viitoare campanii publice sau în școală în cadrul diferitelor lecții (e.g. dirigenție, ICT, filosofie sau etică etc.). Unele cercetări internaționale care au implicat și România (e.g. EU Kids Online și Net Children Go Mobile) au arătat că, la acest moment, școala e un actor pasiv în educația pentru folosirea în siguranță a internetului, ignorând total fenomenul de sexting deturnat. Subiectul comunicării romantice dintre adolescenți prin sexting pare să fie unul tabu pentru școală, care preferă o viziune simplificatoare, considerând toți adolescenții doar sub aspectul statutului lor legal de “minor”, negându-li-se dreptul la o viață romantică sau sexuală asociată cu capacitatea de acțiune. Pe de altă parte, datorită răspândirii tehnologiei digitale care permite cu ușurință înregistrarea și trimiterea mai departe a fotografiilor, materialelor video și audio, aceste activități sunt la îndemâna tinerilor. De aceea recomandăm:

- Abordarea acestui subiect în cadrul diferitelor ore la școală și prezentarea lui într-o manieră mai complexă, iar nu strict în paradigma “blamarea victimei”.

- Depășirea încadrării acestui risc ca fiind unul care le privește doar pe fete.
- Deși este bine ca tinerii să fie conștienți de riscul la care se expun când trimit astfel de conținuturi, abordarea subiectului în cadrul școlii ar trebui să se refere la riscurile juridice la care se expun agresorii (e.g. abuz de date personale) și de asemenea la riscurile la care se expun martorii (oricine primește astfel de conținuturi și le descarcă în dispozitivul propriu este pasibil de deținere de pornografie infantilă).
- Cercetarea noastră a arătat că tinerii își schimbă atitudinea față de acest subiect atunci când sunt puși să empatizeze cu victima (i.e. situația de a fi prietenul/ prietena victimei). Astfel este necesară o abordare a situațiilor într-o manieră contextualizată pentru a le permite tinerilor să se identifice cu victima și să iasă din paradigma numită în literatură efectul persoanei a treia, conform căreia judecăm că se poate întâmpla altora, nu și mie.
- Este necesară de asemenea o perspectivă critică, care să atragă atenția asupra construcției masculinității și a feminității și asupra dublului standard la nivel social. Întreținute de multe ori de cultura populară (e.g. versurile cântecelor, filme și seriale populare la televizor), aceste construcții care devin privire stereotipă denaturează de multe ori în situații problematice care au în centru problema coerciției și a abuzului. Înțelegerea acestor mecanisme sociale și deconstrucția lor este astfel importantă, alături de înțelegerea implicațiilor legale, în prevenirea situațiilor de deturnare a sexting-ului consensual, prin asigurarea unui climat de responsabilitate și respect reciproc în mediul online.